

Smernice za upotrebu veštačke inteligencije u medijima

Interni protokol za upotrebu AI u redakciji

Visoki novinarski standardi, koje smo postavili tokom prethodnih godina, ostaju neupitni. Bez obzira na tehnološke promene koje dolaze, naš cilj i dalje ostaje isti - da publici pružimo nezavisne, kvalitetne, objektivne i pouzdane informacije.

Upotreba veštačke inteligencije (AI) u redakcijama postaje sve češća i sofisticiranija, a naš medij teži da je koristi na adekvatan, etičan i transparentan način. Smernice za upotrebu AI su nastale kao rezultat saradnje 10 partnerskih, nezavisnih medija, sa ciljem da svaka upotreba veštačke inteligencije bude usklađena sa javnim interesom i profesionalnim standardima.

Ove Smernice su dodatno usklađene i proširuju pojedina načela Kodeksa novinara i novinarki Srbije, kao i modela internih smernica koje je izradila Koalicija za slobodu medija.

1. Zašto usvajamo smernice za etičku upotrebu veštačke inteligencije u medijima?

Veštačka inteligencija nezaustavljivo menja medijski pejzaž. Mediji imaju potrebu da prate i odgovore na tehnološke promene koje oblikuju savremeni svet.

Kao redakcija, imamo odgovornost da njenu upotrebu prilagodimo profesionalnim i etičkim standardima, uz poštovanje bazičnih načela kao što su odgovornost, nezavisnost, transparentnost, bezbednost, zaštita privatnosti i javnog interesa. Naš medij donosi sadržaj koji odgovara na potrebe javnosti i lokalnih zajednica, upravo ono što AI samostalno ne može da proizvede.

Ove smernice osiguravaju da AI alati u našem radu doprinose efikasnosti i inovaciji, unapređenju novinarskog rada ali da nikada ne zamene novinarsku procenu, kreativnost, autentičnost i integritet.

Odgovornost novinara je da savesno, i u skladu sa ovim Smernicama i drugim internim aktima redakcije, koriste AI, da obezbede tačnost i verodostojnost podataka i da vode računa o privatnosti, autorskim pravima i bezbednosti izvora. Novinari su dužni da obaveste urednika kada koriste AI u procesu rada.

Odgovornost urednika je obezbede nadzor i kontrolu nad upotrebom AI u redakciji. Urednici su odgovorni za krajnju uređivačku odluku, kontrolu kvaliteta sadržaja i doslednu primenu ovih Smernica u redakciji.

Ove Smernice su, osim navedenog, i doprinos medijskoj i informacionoj pismenosti građana, kao podsticaj jačanja međusobnog poverenja publike i nezavisnih medija.

2. Na šta mislimo kada kažemo “veštačka inteligencija”?

U smislu ovih Smernica, AI se odnosi na korišćenje aplikacija koji mogu da obavljaju zadatke koji inače zahtevaju ljudsku inteligenciju i rad.

Generativni modeli veštačke inteligencije, na koje se oslanjamo u našem radu, koriste algoritme, odnosno modele učenja zasnovane na velikim količinama podataka, kako bi stvorili

nov sadržaj, koji nije direktno kopiran iz podataka na kojima je model treniran, već je generisan na osnovu obrazaca i struktura koje je model naučio.

3. Naši vrednosni i etički principi koje sledimo u primeni AI u medijima

- Istinitost, tačnost, nepristrasnost, nezavisnost od pritisaka, odgovornost i poštovanje privatnosti, pravičnost i zaštitu od diskriminacije predstavljaju osnovu naših politika i donošenja odluka.
- Za naš rad su odgovorni novinari i urednici, a naš medij je primarno orijentisan ka novinarstvu koje kreiraju ljudi. Ljudski nadzor je ključan
- Poštujemo načela transparentnosti, publiku na adekvatan način obaveštavamo kada i u kojoj meri koristimo AI alate u novinarskom radu. U tom smislu, jasno se razlikuje autentični, novinarski i autorski sadržaj u odnosu na onaj koji je rezultat upotrebe sistema AI, čime na transparentan način obaveštava javnost
- Vršimo redovan nadzor nad alatima koje koristimo, vodimo računa o tome čime „pohranjujemo“ AI sisteme, a svaka upotreba AI prolazi kroz proces verifikacije i ljudskog nadzora.
- Nikada ne koristimo veštačku inteligenciju u manipulativne svrhe i vodimo računa o bezbednosti, zaštiti podataka i izvora.
- Odgovorno se odnosimo prema intelektualnoj svojini i autorskom pravu.

4. Kada koristimo veštačku inteligenciju?

Alate AI koristimo u zadacima koji ne zahtevaju stroge urednički nadzor, a mogu da doprinesu efikasnosti redakcijskog rada.

U tom smislu, alate AI koristimo za prevod i lekturu tekstova, sažimanje sadržaja, transkripciju audio i video intervjua iz glasa u tekst, titlovanje, kreiranje AI-generisanih slika i ilustracija, organizaciju podataka, testiranje naslova, optimizaciju sadržaja za SEO pretragu, generisanje glasa koji čita tekstualne sadržaje, predlog postova za društvene mreže baziranih na novinarskom sadržaju, kvizova ili zabavnog sadržaja, kreiranje animacija, pravljenje prezentacija, pravljenje beleški sa sastanaka. AI može da se koristi u početnim fazama rada na pričama, kao alat za pretragu podataka.

U ovim poslovima novinari koriste AI samo kao pomoćni alat, a ključne odluke donose novinari i urednici.

Delimično koristimo AI u kreiranju, analizi i interpretaciji velikih skupova podataka, moderaciji komentara i praćenja interakcija publike, u praćenju narativa i trendova u onlajn prostoru, za kreiranje vizualizacija zasnovanih na podacima ili kraćih video sadržaja.

Svi AI-generisani vizuelni i audio materijali su jasno označeni. Vizuelni AI alati koriste se isključivo za ilustrativne svrhe. Priikom obeležavanja ilustracija navodimo AI alat koji je korišćen u njegovoj izradi, kao i imena drugih autora fotografija, ukoliko se oni koriste pri kreiranju ilustracija.

U tekstovima uvek jasno navodimo ukoliko je tekst većim delom nastao uz pomoć AI alata ili ako je u većoj meri zasnovan na podacima koji su dobijeni njihovim korišćenjem.

5. U kojim oblastima ne koristimo veštačku inteligenciju?

Veštačka inteligencija ne može da zameni novinarski rad, uredničko odlučivanje, niti profesionalnu etiku.

AI ne piše samostalno tekstove, niti kreira sadržaj, ne odlučuje o tome koje će se teme obrađivati, ili koji će se izvori koristiti, ne odlučuje o načinu kako će se događaj predstaviti, o izboru sagovornika ili redosledu predstavljanja informacija.

U AI sisteme ne unosimo lične podatke, privatne informacije naših izvora, lične podatke o publici, podatke u vezi sa crnom hronikom i ne skladišimo osetljive podatke u njenim sistemima.

U našoj redakciji AI se ne koristi za generisanje lažnih vesti, fotografija, audio ili video materijala, kreiranje manipulativnog sadržaja je strogo zabranjeno.

AI ne koristimo za proveru činjenica, to je posao i odgovornost urednika, fact-checkera i novinara.

AI četbotovi se ne mogu smatrati pouzdanim izvorima informacija, niti će četbotovi biti direktni izvori informacija. Oni mogu poslužiti kao inspiracija, ali ne kao verodostojan izvor.

6. Koje AI aplikacije koristimo?

Naša redakcija koristi isključivo verifikovane, bezbedne i proverene AI aplikacije i alate, koji su u skladu sa važećim propisima o zaštiti podataka i profesionalnim standardima novinarstva.

Upotreba bilo kog alata AI odobrava se tek nakon internog testiranja i procene kvaliteta i potencijalnih rizika.

Evidencija o upotrebi AI alata vodi se interno, u redakciji, a lista se revidira najmanje jednom godišnje, kako bi se obezbedilo da alati i dalje ispunjavaju naše tehničke, bezbednosne i etičke standarde.

Eksperimenti s novim AI alatima sprovode se samo uz saglasnost urednika i novinara, ograničen pristup podacima i transparentno obaveštavanje javnosti. Uvek je obavezan princip ljudskog nadzora u svakoj fazi testiranja.

Aplikacije koje koristimo mogu biti besplatne ili plaćene novcem našeg medija.

Periodično sprovodimo interne obuke redakcije i ostalih zaposlenih o upotrebi AI alata, kako bi osigurali njenu etičnu i profesionalnu upotrebu, osigurali informacionu i medijsku pismenost zaposlenih, i na vreme upozorili na potencijalne rizike.

7. Kako upravljamo podacima?

Naš medij u svom radu koristi veliki broj različitih vrsta podataka.

Naši novinari samostalno istražuju, prikupljaju informacije i kreiraju sopstvene baze podataka, za čiju tačnost, integritet i etičku upotrebu snose isključivu odgovornost.

Naša redakcija ne koristi i ne razvija AI modele u saradnji sa privatnim kompanijama ukoliko takva saradnja zahteva deljenje neobjavljenih, osetljivih ili urednički poverljivih podataka. Razvoj internih ili prilagođenih AI rešenja dozvoljen je samo uz prethodnu formalnu procenu rizika, potpisane sporazume o obradi podataka i odobrenje glavnog urednika ili direktora medija. Eksterni partneri nikada ne mogu pristupiti izvorima, internim komunikacijama redakcije, nacrtima tekstova niti bilo kom sadržaju koji može ugroziti uređivačku autonomiju ili zaštitu izvora.

Sa podacima o našoj publici postupamo sa dužnom pažnjom, u skladu s internim politikama privatnosti koje su javno dostupne na našem sajtu.

Posebnu pažnju posvećujemo podacima koje dobijamo od izvora: takvi podaci se dele sa AI sistemima samo nakon prethodne provere i izričite saglasnosti novinara i urednika.

Svi podaci koje samostalno generiše AI podležu proverbi od strane novinara i urednika pre nego što se mogu koristiti u redakcijskom radu.

Pre upotrebe alata, redakcija proverava poreklo podataka na kojima su AI modeli obučeni.

8. Rizici upotrebe veštačke inteligencije u medijima.

Svesni smo da upotreba veštačke inteligencije sa sobom nosi određene rizike, kao što su tzv. "halucijacije" ili netačno predstavljanje činjenica, širenje dezinformacija, manipulativnih ili neproverenih informacija ili širenje govora mržnje u mnogo većem obimu nego što je to do sada bio slučaj.

Upotreba AI u novinarstvu može da dovede do ozbiljnih rizika po privatnost sagovornika, izvora ili da dovede u opasnost bezbednost podataka koji se obrađuju u redakciji, što se dešava kada AI alati prikupljaju, zadržavaju ili obrađuju podatke.

Svesni smo činjenice da se neki od naših novinarskih tekstova mogu koristiti za testiranje i dalji razvoj AI alata, te sa dužnom pažnjom pristupamo upravljanju podacima koje posedujemo.

Generativna AI može da ugrozi intelektualnu svojinu, zato ne koristimo sadržaj koji je proizvela AI, koji može povrediti autorska prava trećih lica. Provera izvora informacija (na primer, krajnjih linkova koje je AI alat koristio za generisanje sadržaja) je obavezna.

Imajući ovo u vidu, naše novinare kontinuirano obučavamo da prepoznaju opasnosti upotrebe AI alata i sa s najvećom pažnjom pristupamo bezbednosti podataka i zaštiti privatnosti prilikom korišćenja AI.

U slučaju greške, redakcija preduzima mere za ispravku koje su propisane Kodeksom novinara i novinarki Srbije i Smernicama za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju 2.0, i ujedno obaveštava javnost o prirodi greške.

9. Bezbednost i tehnička zaštita

AI alati se koriste uz maksimalne mere bezbednosti. Redakcija ima razrađene interne bezbednosne protokole, koje nadograđujemo smernicama relevantnim za upotrebu sistema AI.

Lokalno čuvamo sve osetljive podatke, podatke koje su nam podelili izvori i druge lične podatke.

Treće strane (organizacije civilnog društva koje su specijalizovane za bezbednost, kompanije i konsultantne) konsultujemo i sa njima delimo podatke isključivo kada za to postoji opravdana potreba i kada interno nemamo adekvatne resurse.

Pažljivo čitamo uslove korišćenje AI alata, a po potrebi konsultujemo i pravnog savetnika.

Procena rizika koji dolaze iz AI okruženja postaje sastavni deo “digitalne higijene” redakcije i proverava se na šestomesečnom nivou.

10. Revizija Smernica

Ove Smernice se revidiraju interno, bar jednom godišnje. Reviziju sprovodi redakcija, uz učešće ostalih zaposlenih. Po potrebi, o unapređenju Smernica možemo konsultovati stručnu i profesionalnu javnost. Smernice ćemo revidirati i ukoliko na to ukaže naša publika ili promena u samoj medijskoj praksi.